

Gracza Tünde

Magyar nyelvű orvosi folyóiratok hatása a „tudományok serkentésére, terjesztésére és illendő feszületben tartására...” [1] 1803–1944 között*

„Uram örvendez a' magyar
Haza, hogy a' mostani
Aesculáp fiait hallja
Magyar hangon szóllani...”

(Csokonai Vitéz Mihály: A híres Rácz Sámuel úrhoz)

A magyar nyelvű orvosi folyóiratok kialakulásáról, fejlődéséről számos publikáció jelent már meg, közülük jó néhány az interneten is hozzáférhető. E dolgozat megírására mégis az adott bátorságot, hogy a korabeli orvosi folyóiratokat lapozgatva sok olyan apró információra bukkantunk, amelyek talán kiegészítésül szolgálhatnak a már megjelent közleményekhez, újdonságot jelenthetnek a kutatók és a téma iránt érdeklődők számára.

Az orvosi könyvtárosok körében cseppet sem meglepő az 1803–1944 között megjelent magyar nyelvű szakfolyóiratokról beszélni. 1803 volt az első magyar nyelvű orvosi folyóirat megjelenésének időpontja, 1944 pedig több szempontból is kitüntetett dátum. Mind közül csupán egyet szeretnénk kiemelni. E téma egyik legjelesebb szakértője, *Batári Gyula* elkészítette s ezzel az időponttal zárta az általa összegyűjtött, és az *Orvosi Könyvtáros* hasábjain közreadott orvosi és egészségügyi folyóiratok bibliográfiáját [2]. A bibliográfia tételeit időrendi sorrendbe állítva, kiegészítve *Győry Tibor* [3], *Kereszty István* [4], *V. Busa Margit* [5], *Szinnyei József* [6], *Szalády Antal* [7], *Kemény György* [8], *Schmidt Béla* [9] munkáinak megfelelő tételeivel, valamint az *Országos Orvostörténeti Könyvtár* katalógusának adataival, 2006-ban már közzétettük a *Magyar Epidemiológia* hasábjain [10]. Terjedelmi okok miatt ismételt közlésétől most eltekintünk, de tervezzük, hogy az így kiegészített bibliográfia elektronikus változatát hamarosan mindenki számára elérhetővé tesszük. E dolgozat terjedelmi korlátai azt sem teszik lehetővé, hogy a bibliográfiában szereplő csaknem négyszázötven periodikumot részletesen bemutassuk, ezért csupán az általunk legjelentősebbnek ítélt folyóiratokat vesszük most kézbe. Belelapozunk legelső számukba, hogy megismerjük létrejöttük okát, és hogy fejtegethessük kiadóik, szerkesztőik előtt, akiknek igen sokat köszönhet e diszciplína. A folyóiratok kiválasztása kapcsán már úgyis némi szubjektivi-

tással vagyunk vádolhatóak, ezért – a további esetleges félreértések elkerülése végett – a szakma nagyjait kortársaik szavaival, főként a korabeli sajtóban közölt nekrológok alapján mutatjuk be.

Az alábbiakban azon meghatározó tények, események közül is szeretnénk megemlíteni néhányat, amelyek befolyásolták a magyar nyelvű orvosi sajtó kialakulását, megtorpanásait, fejlődését. Majd a már említett bibliográfiából néhány folyóirat bemutatása következik, amelyek szerintünk mérföldkőként szolgáltak a magyar nyelvű orvosi folyóiratok alakulása útján.

A magyar tudományos nyelvről

A történelem azt mutatja, hogy az európai nemzeteknél a polgári átalakulást vagy mindenütt megelőzte a nyelv megtisztítása és felfrissítése, vagy a kettő legalábbis párhuzamosan és egymással szoros kölcsönhatásban zajlott le. Magyarországon a polgári civilizáció és kultúra ezen elemei más országokhoz viszonyítva százados időbeli eltolódással jelentek csak meg. „Nyelvújításnak nevezgetik ezt a szókeresést, pedig nem újításról, tehát nem a régi, elhasznált szavaknak újabbakkal való kicse-

* Az Informatio Medicata 2007 konferencián, Budapest, szeptember 25–26. elhangzott előadás alapján.

réléséről van szó, hanem addig nem létező jelenségek, fogalmak magyar megfelelőiről” [11]. Nem lehet véletlen, hogy ekkortól kapott mind sűrűbben és mind több tollforgatótól hangot az az igény is, hogy az új, polgári műveltségi elemeket át kell venni, hazai, azaz magyar nyelven kell őket kifejezni. Az ez irányú törekvés képviselőinek hosszú sorát *Bessenyei György* (1747–1811) nyitotta meg. „Az ország boldogságának egyik legfőbb eszköze a tudomány. ... A tudomány kulcsa a nyelv, mégpedig a számosabb részre nézve, amelynek sok nyelvek tanulásában módja nincs, minden országnak született nyelve. ... Legfőbb haszon az, hogy a nyelvnek előmenetelével együtt a tudomány is az országnak minden rendű lakosaira kiterjed. Amellyel nem az a célom, hogy személy szerint minden hazafi tudós légyen, hanem hogy a legegységűbb rendű és sorsú emberek is a magok elmebeli tehetségeket az emberi társaság javára fordíthassák. ...” [12] A Bessenyei-gondolatok köszönnek vissza *Decsy Sámuel* (1742–1816) orvos munkájában is: „A’ Tudományoknak anyai nyelvünkön való öregbítésére sem alkalmatlanabb a’ mi nyelvünk, a’ frantzia, német és ánglus nyelveknél...” sőt a szakfolyóiratok olvasásának fontosságát is hangsúlyozza... „szükség még az is, hogy ... minden tudós újságokat megolvassanak, másként semmit sem tudnak a’ tudományoknak változásairól és öregbedéseiről” [13].

Magyarország a XVIII. század második felétől gyorsuló ütemben haladt a polgári átalakuláshoz vezető úton. E XVIII. századi Magyarország azonban Ausztria, a Habsburg-kormányzat elnyomását nyögte, területét pedig különböző nyelveket beszélő, soknemzetiségű társadalom lakta. Ennek megfelelően az az osztály – a középnemesség –, amely az önálló magyar polgári államért előbb öntudatlanul, majd tudatosan vívott küzdelmet irányította, kétfelé hadakozott. Ausztria ellenében az ország függőségét igyekezett lépésről-lépésre lazítani, saját, „nemzeti” uralma érdekében pedig visszaszorítani törekedett a nemzetiségek mozgalmait, amelyek végső soron, csakúgy, mint a magyar, szintén az önálló nemzeti államok megteremtésén munkálkodtak.

Az évtizedeken át meg-megújuló összecsapásokból a magyar nyelv végül is győztesen került ki, elvégezte a nemzeti szellem új életre ébresztéséből rá háruló feladatot, és hatékony fegyvert jelentett a polgári reformokat sürgetők kezében akkor is, amikor a polgári fejlődés más, közvetlenebb problémái kerültek napirendre. Az orvosi szaknyelv

kialakulásáról később – az *Orvosi Tár* című folyóirat kapcsán – még részletesebben szólnunk.

A korabeli magyarországi orvosok helyzetéről

A XVIII. századi Magyarország egészségügyi kultúráját az orvoshiány, a szegénység, a babonaság, a kuruzslás, a ragályok és a fertőző betegségek tömeges pusztítása, valamint a magas gyermekhalandóság jellemezte. Marhavész pusztított, küteges hagymáz járvány lépett fel, pestis tört ki, lázas hurut- és vérhasjárvány szedte áldozatait, rothasztó epéslázjárvány uralkodott, és akkor még nem is szóltunk a vörhenyjárványról, bujakórrol, sülyjárványról, torokgyíkról, lépfenéről [14] és sajnos hosszan folytathatnánk még a felsorolást. „Egy 1747-ből származó kimutatás szerint több vármegyében nem volt egyetlen sebész sem, aki akár egy érvágást elvégezhetett volna vagy egy fellépő járvány jellegét megállapíthatta és jelenthette volna” [15]. 1769–1774 között ugyan létezett főiskolai szintű orvostudomány Egerben, – alapítója *Eszterházi Károly* egri püspök, szervezője és irányítója, Szolnok és Heves vármegye főorvosa *Markhot Ferenc* (1718?–1796) volt, – de ez mit sem változtatott a sanyarú helyzeten. A *Schola Medicinális* 1769 novemberében tíz hallgatóval kezdte el működését, de egy 1774-ben írt jelentés után már hiába keressük nyomát az egri iskolának.

A tarthatatlan egészségügyi helyzetről írt beszámolókat, a folyamatos orvosi jelentések, „emlékiratok” hatására a *Pázmány Péter* által 1635-ben alapított nagyszombati egyetem 1769-ben *Mária Teréziától* engedélyt kapott orvoskar alapítására. A kar 1770-től megkezdte működését. A magyarországi orvostudorok addig külföldön, főleg Bécsben szerezték diplomájukat. Az egyetemet Nagyszombat földrajzi fekvése (a határ közelsége), a kisvárosi kórház nem megfelelő színvonala, felszereltségének hiánya, a boncolási anyag nem megfelelő mennyisége miatt 1777-ben Budára, majd 1784-ben Pestre költöztették, de működését itt is számos tényező nehezítette. Csak egyet emelünk ki közülük: „Ausztria nem engedte felhasználni az egyetem saját jövedelmét sem az orvosi kar intézményeinek fejlesztésére, pedig az egyetem vagyona felért az oxfordi és cambridge-i egyetemével” [16]. Az orvosi ellátottságban nem következett be hirtelen változás, de elindulhatott végre egy lassú fejlődés ezen a téren. Az orvostanhallgatók száma [17] a következőképpen alakult (1. táblázat):

1. táblázat

Gortvay György által összegyűjtött adatok a pesti egyetem orvostanhallgatóiról

Év	Fő
1770	7
1777	6
1797	50
1800	60
1820	155
1829	288
1832	294
1837	362
1847	560

A későbbiekben indított egyetemek – 1872-től a kolozsvári, 1918-tól a debreceni és pozsonyi – orvoskara segítette elő, hogy e kérdés végérvényesen megoldódott.

1874-ben *Dulácska Géza* (1838–1904) cikket írt [18] a XIX. századi magyar orvosi viszonyokról. Csaknem száz évvel a magyar egyetemi szintű orvostudomány megindítása után Magyarország városában 969, vidéken 5759 emberre jutott egy-egy orvos. Erdély városában 1113, vidéken 15 015 emberre jutott egy-egy orvos. Az általa elkészített táblázatokból a változás folyamata is nyomon követhető (2-5 táblázat).

2. táblázat

Összehasonlító adatok az egy orvosra jutó lélekszámról

Esik egy orvosra lélekszám				
Hely	1857. évben	1870. évben	□ mért-földenként lakik	Esik □ mértföld egy orvosra
Pest-Pilis Solt	3400	2700	4103	½
Árva-Turóc	8200	7000	2280	3 ½
Liptó	6500	7180	2020	3 ½
Ung	8500	6190	2449	3
Mármaros	7800	7300	1225	7
Borsod	6700	5000	3166	1 ½
Csongrád	5170	4300	3599	1 ¼
Székesfehérvár	3300	2400	2717	¾
Pozsony	2300	2630	3969	2/3
Sáros	6900	6400	2661	3
Békés-Csanád	5060	4100	3525	1 ¼

Sopron	3240	2900	4004	½
Nógrád	7400	4900	2613	2
Bars	5500	5070	2955	1 ¼
Hont	5300	4800	2423	2
Szabolcs	5326	5200	2561	2
Szatmár	6900	4900	2759	2
Somogy	3700	4070	2535	2

3. táblázat

Összehasonlító adatok az orvos, sebész ellátásról

Városokban	1857-ben		1870-ben	
	orvos	sebész	orvos	sebész
Kassa	17	1	25	4
Arad	14	11	22	2
Pécs	8	8	25	4
Körmöcbánya	2	2	3	–
Debrecen	11	6	34	3
Nagyvárad	13	8	25	2
Szeged	10	9	16	5
Esztergom	8	3	5	1
Székesfehérvár	8	6	15	9
Győr	10	8	23	2
Selmec- és Bélabánya	2	2	4	3
Komárom	3	9	10	9
Szokolca	2	1	1	3
Pest	197	73	368	61
Buda	21	34	62	18
Kecskemét	9	3	12	1
Pozsony	26	21	41	7
Bazin	1	2	2	2
Modor	1	5	2	2
Nagy-Szombat	7	3	10	2
Szt. György	–	1	1	–
Bártfa	2	2	2	1
Eperjes	8	3	14	4
Kis-Szeben	1	1	2	1
Sopron	13	7	13	5
Kis-Márton	–	–	2	–
Ruszt	1	–	2	–
F.-Bánya	1	2	2	2
N.-Bánya	4	1	3	1
Szatmár-Német	5	4	14	2
Késmárk	2	1	3	–
Gollnicsbánya	1	2	3	–
Lőcse	4	–	4	1
Trencsén	4	2	6	1
Kőszeg	5	1	8	2
Zólyom	3	4	–	1

4. táblázat

Az összes településtípusra vonatkozó adatok

1870-ben	Ember	Orvos	Sebész
Magyarhonban	11 188 502	2332	752
Erdélyben	2 115 024	230	128

5. táblázat

A nem városokban lakó településekre vonatkozó adatok

1870-ben a városokon kívül élő egyének számára	Ember	Orvos	Sebész
Magyarhonban	10 177 122	1433	673
Erdélyben	1 906 038	101	35

A táblázatokból és a korabeli sajtó számos cikkéből is kiderül, hogy az orvosi folyóiratok szerkesztői által sokszor „érdektelenséggel” vádolt magyar orvosok valójában a létükért küzdöttek. Nem az állam alkalmazta őket, és sem fizetéssel, sem nyugdíjjal nem rendelkeztek. A megélhetésükért folytatott napi harcban sajnos, a folyóiratok előfizetését jó részük nem engedhette meg magának.

Orvosi egyesületek, társaságok

A XVIII. század első felében Angliában, Franciaországban és Németországban létrehozott tudományos orvostársaságok az általuk szervezett és támogatott előadások, folyóirat- és könyvkiadások által válhattak a tudományos élet mozgatórugóivá.

Magyarországon először 1732-ben *Fischer Dániel* (1695–1746) tett javaslatot orvosi társaság szervezésére, de sem a gazdasági, sem a politikai körülmények nem tették lehetővé terve megvalósítását. Több mint száz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy álma valóra válhasson.

Mivel a pesti egyetem orvosi kara „a gyakorló orvosok társasági és továbbképzési problémáit nem oldotta meg” [19], egyre sürgetőbbé vált az egyesületi élet megszervezése. A *Magyar Tudományos Akadémia* 1825-ös megalakulásáról, működéséről, az orvostudományi szakirodalomra vonatkozó hatásáról [20] most nem kívánunk szólni.

1837-ben megalakult a *Budapesti Királyi Orvosegyesület*, a budai és a pesti gyakorló orvosok tudományos társasága, megközelítően ötvenfős tagsággal. Érdekvédelmi feladatokat azonban

nem vállalt magára. A későbbiekben még részletebben is szólunk az egyesület szerepéről az *Orvosi Tár* című folyóirat 1838-as újraindulása kapcsán.

A magyarországi orvostársasági élet kétféle: egyrészt tudományos, másrészt érdekvédelmi formában szerveződött. A vidéken sorra alakuló orvostársaságok általában mindkét feladat ellátását célul tűzték ki. Példának említhetjük az erdélyi (1833), a temesvári (1838), a nyitrai (1839), a miskolci (1839) orvosegyesületet. Jónéhányuk – a nyitrai, a szatmári, a temesvári – a *Wachtel Dávid* (1802–1878) által 1839. július 14-én az Orvosi Tárban közzétett felhívás és alapszabály-tervezet kapcsán jöttek létre.

A szabadságharc leverése egyben a magyar orvosegyesületi élet első fejezetének záró dátumává is vált.

A kiegyezést követő években az orvostársasági élet új erőre kapott. 1867-ben sorra alakultak (újja) a vidéki orvosegyesületek. A korabeli sajtóból vett néhány idézettel szeretnénk rámutatni a politikai viszonyokra, az okokra, a célokra, amelyek az orvosok e szerveződéseit magyarázzák:

„A szabadkai orvosegyesület alapszabályai, mint értesülünk, megerősítettek. Reményljük s óhajtjuk, hogy orvosügyfeleink mindenhol a hazában egyesített erővel közreműködnek tudományunk felvirágoztatására és az orvosi rend disze és becsülése emelésére. Örömmel üdvözljük ez irányban a legcsekélyebb jószándéku törekvést is, mert csekélyesége daczára is nagy eredménye lehet, ha mindnyájan kezdet fogunk” [21].

„F. év october 29-én tartotta <a szepesi orvogyógyszerészi egyelet> alakító közgyűlését Lőcsén. Ezen egyelet 1863 óta tervezett, azonban a provisorium alatt hivataloskodó hatóságok, – daczára a több izben beadott folyamodványoknak, – nem vélték tanácsosnak ezen csupán tudományos czélokra törekvő egyelet megalakulását megengedni. A szabadelvű magyar ministerium azonnal megerősíté a felterjesztett alapszabályokat, ez által alkalmat adván a szepesmegyei egészségügyi személyzetnek időnkénti összejöveteleiknél élőszóvani eszmecsere által részt venni az orvosi tudományok haladásában s megismerkedni az e téren történt újabb felfedezésekkel. Az egyelet tagjainak száma 30 s reményelhető, hogy az egyelet megalakulván, a többi szepesmegyei orvosok és gyógyszerészek is hozzá fognak csatlakozni...” [22].

„A debreceni orvosegyelet ... november 16-án tartotta alapító közgyűlését... Az egyelet célja: Haladás az

orvosi és természettudományokban, értekezések, eszmecsere, vizsgálódás, a gyógytan vívmányainak bírálatos ismertetése és a jelesebb hazai és külföldi orvosi folyóiratok és nagyobb terjedelmű szakmunkák megszerzése által; további célja az egyesületnek az ügyféli szeretet és szívéllyességnek körében ápolása és fenntartása, végre az orvosokat közösen érdeklő ügyeknek testületi elintézése” [23].

Világosan kell látni, hogy az orvostársaságok és a magyar szakfolyóiratok létrejötte, működése szoros kapcsolatban voltak. A folyóiratok bemutatásánál külön felhívjuk majd erre a figyelmet. Nem célszerű valamennyi orvostársaságot felsorolni, a továbbiakban csupán néhányat említünk.

1874-ben megalakult a *Budapesti Orvosi Kör* százötvenes taglétszámmal. Itt vetődött fel először 1877-ben az *Orvosi Kamara* kérdése. A vidéki településeken működő orvosok tudományos és megélhetési ügyeit (*Bárány Géza* szavait idézve: „a nyomor készíti a körorvosokat az egyesülésre”) segítette 1880-tól a *Közszégi Orvosok Társasága*. 1897-ben ez az egyesület az elsők között csatlakozott a létrejövő *Országos Orvosszövetség*hez [24].

1934-ben a *Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetsége*, a kapcsolatépítés és a tudományos kérdések szakmai megvitatása mellett a sok-sok orvostársaság országos fórumává is vált. Csak érdekvédelmi feladatokat ellátó szervezetként jött létre 1936-ban az *Orvosi Kamara* [25]. A megalakult kamara kötelező tagsággal rendelkezett minden magyar orvos felett, akiknek „tagilletményként” járt a kamara hivatalos lapja az *Országos Orvoskamara* *Közlöny*. Hogy ez mekkora konkurenciát jelentett a korabeli szaksajtó számára, az *Vámossy Zoltán* (1868–1953), az *Orvosi Hetilap* szerkesztőjének leveléből derül ki:

„Méltóságos Kamarai Elnök Úr!

Az orvosi kamarák működésének megindulása kezdetén, áthatva a rendi közérdek hű és pontos szolgáltatásának vágyától, tisztelettel felajánljuk az Orvosi Hetilap tekintélyét és publicitását a bölcs vezetése alatt álló Kamara minden nemű közleménye számára. ...Midőn e tiszteletteljes ajánlkozásunkkal Méltóságodat felkeressük, tisztában vagyunk azzal, hogy Hetilapunk ... nem pótolhatja azt a sajtóterméket, ami majd tagilletményként fog minden tagnak megküldetni... Önzetlen felajánlott szolgálatunk csekély ellenértékeképpen csupán az a tiszteletteljes kérésünk volna, amit nemcsak a magunk, hanem az egész orvosi sajtó érdekében terjesztünk az Orvosi Kamarák elé, hogy a tervezett kamarai értesítő hivatalos közléseken kívül sem más orvostudományi

vagy orvostársadalmi cikket, se hirdetéseket ne tartsalmazzon és ezáltal ne tegye még nehezebbé a már úgy is nagy nehézséggel küzdő orvosi sajtó anyagi helyzetét ...” [26].

Az orvosi folyóiratokról

Orvosi, és Gazdasági Tudósítások

1801. október 27-én a bécsi kiadású *Magyar Kurir* arról tudósította olvasóit, hogy *Sándorffi József Orvosi, és Gazdasági Tudósítások* címmel magyar nyelvű szakfolyóirat kiadását tervezi. A *Csokonai Vitéz Mihály* „Tüdőgyulladásomról” című versében megénekelt „Sándorffy” 1767-ben Hegyköz-Újlakon született. Orvosi tanulmányait Bécsben végezte. Ott írta meg többek között „Ujj esztendei ajándék” című versét, melynek alábbi sorai talán a legismertebbek:

„Kedves Nemzetem! Legyen hát a Nyelved a
Te Kincsed,
Ezt mint féltő portékádat méltó, hogy úgy te-
kintsed...”

1804-ben Nagyváradra került, ahol Bihar vármegye főorvosa, táblabírája, a *Pap-özvegy és Gyámintézet* alapítója, a színház mecénása volt, és ott is halt meg 1824-ben. „Egy érdemes ember, a kit kortársai fölemeltek, bálványoztak, eltemettek és elfeledtek: ez Sándorffinak rövid élettörténete” [27]. *Sándorffi József* nevét kortársai, írásai révén ismerhették meg. Többek között „cikket publikált a himlőjárványról és az <Anglus Doktor Jenner> oltásairól” [28]. Ebben az időben a világszerte óriási pusztításokat végző járványok leküzdése érdekében csupán próbálkozások történtek. Azt azonban mindenképpen ki kell emelni, hogy az első magyar nyelven megjelent orvosi lapunk szerzője is foglalkozott e kérdéssel.

Az *Orvosi, és Gazdasági Tudósítások* 1803-ban látott napvilágot. Megjelentetésével a szerkesztő az orvostudomány régi adósságát törlesztette. Mindaddig ugyanis magyar nyelvű orvostudományi folyóirat nem lévén, a gyógyítás művelői magyar nyelvű publikációikat vagy több szakterületet átfogó, vagy az ismeretterjesztés, felvilágosítás céljait szolgáló folyóiratokban tették közzé. *Sándorffi* közönségét hetente szerette volna tájékoztatni a legfrissebb orvosi kutatásokról, hírekről, eredményekről. „Minthogy ezen köz haszonra készülő Tudósításokat, nem csak oly Tudósok olvassák, kik minden itt elő forduló tárgyakban tökéletesen jártasak ; hanem kétségkívül olyanok is, kik azon-

ban gyengék, vagy némely itt előfordulható Tudományok előttök éppenn esmeretlenek is lehetnek: tökéletes reménységben vagyunk, hogy nem tulajdonítják a' tudósabbak bűnül, ha a gyengébbeknek kedvükért, ne hogy a' Munka reájok nézve haszonvehetetlen légyen, néha kivált még eleinte, oly dőlgek is (főképpen ha azoknak tudása, mindennek egygyeránt elmúlhatatlanul szükséges) körül íródnak, vagy magyarázódnak ezekben, melyek könnyűeknek, és első tekintettel meg foghatóknak tetszenek” [29] mutatta be a saját maga által írt és szerkesztett lapot Sándorffi. A lapban közölt publikációk témái kiterjedtek a „himlőoltás hasznától a marhadögvész megelőzéséig, az akkor divatos érvágástól a terhes asszonyok életmódjáig” [30]. A Bécsből szerkesztett de Kassán megjelent kiadvány sorsa sokáig ismeretlen volt. Valószínűleg a kortársak sem ismerhették a folyóiratot. *Pápay Sámuel*, 1808-ban megjelent, „A magyar literatura esmérete” című munkájában így ír: „Sokat és sokáig biztatta a Hazát Dr. Sándorffi József is 1801-2-3. esztendőben egy Orvosi és Gazdasági Tudós Ujságnak ki bocsátásával, de ezen nagy igyekezetnek nem lehetve egyéb látattya a hosszas várakoztatásnál...”[31]. Csak 154 évvel a megjelenése után, 1957-ben talált rá Busa Margit a *Debreceni Református Kollégium Könyvtárában* az első két számára. Egy 1969-ben közölt cikkben bemutatták az *Országos Széchényi Könyvtárban* megtalált harmadik számot is [32], de azóta sajnos semmit nem tudunk róla. Eddigi ismereteink szerint a kiadvány sajnos tisztavirág életűnek bizonyult, és néhány szám nyilvánosságra kerülése után ismét a várakozás hosszú évtizedei következtek a magyar nyelvű önálló orvosi szakfolyóiratok megjelenése tekintetében.

A „várakozás évei”

Az *Orvosi, és Gazdasági Tudósítások* megjelenése előtt és megszűnte után önálló magyar nyelvű orvosi szakfolyóirat nem lévén, egyéb tudományos és ismeretterjesztő orgánumban közölték írásukat anyanyelvükön a kor neves magyar gyógyítói. Talán így vált lehetővé, hogy közleményeiket ne csupán a medicina művelői olvashassák, hanem eljuthassanak Magyarországon minél szélesebb rétegekhez. A XVIII. századi egészségügyi kultúra kapcsán már beszéltünk a nagyfokú orvoshiányról, amely a babonáság, kuruzslás elterjedését eredményezte. Orvosaink az ismeretterjesztő kiadványok hasábjain keresztül is próbálták ennek gátját vetni, a közönséget tanítani, közegészségügyi ismereteit bővíteni (6. táblázat).

Külön ki kell emelni a kor legjelentősebb – inkább humán jellegű – periodikumát, az 1817–1841 között megjelent *Tudományos Gyűjteményt*, amely különösen fontos orvostörténeti szempontból is. Alapítói és nagyszámú előfizetői – indulásakor 734 előfizetőt sorol fel, ez a szám 1818-ra 963-ra emelkedik [33] – között is vannak orvosok. *Forgó György* (1787–1835) Pest vármegye főorvosa és *Almási Balogh Pál* (1794–1864) nevével szerkesztőként is és szerzőként is találkozunk. A *Tudományos Gyűjteményben* szereplő orvosi tárgyú cikkek egy felosztása: szigorú értelemben vett tudományos munkák, a szélesebb közönségnek szánt ismeretterjesztő írások, és orvosi témakörrel kapcsolatos dolgozatok [34]. A táblázat az e folyóiratban megjelent orvosi vonatkozású cikkek közül az ízelítőt (7. táblázat).

6. táblázat

Néhány ismeretterjesztésre szánt cikk nem orvosi lapokból

Balogh József	Népszerű rendelkezés a cholérában	Haszn. Mul.	1836. II. 37.
Balogh József	A choleraféregről	Haszn. Mul.	1836. II. 45.
Barna Ignác	Az egészséges száj fontossága	Szinh. Naptár	1857. 289.
Elsasser	Értesítés a hibás idomok helyrehozását célzó gyógyászat-ról	Társalkodó	1840. 67.
Földi János	Természetes orvoslása a meghülésnek (Rheumának) s ezek között az ugynevezett Grippének és cholérának	Haszn. Mul.	1836. II. 48-50.
Hamary Dániel	Újszülöttek gyöngesége	Kelet Népe	1856. I. 318.
Heim	A nyavalyatörésről	Nemz. Gazda	1816. I. 9.

7. táblázat

A Tudományos Gyűjtemény orvosi tárgyú cikkeiből

Bódogh Mihály	Biosphiai felelet Márton István azon kérdésére: Megegyez-e tökéletesen ma az orvostudomány abban, hogy az emberi élet e három kategóriákban határozódhatik. Sthenia-Asthenia-és Hypersthenia	Tud. Gyűjt.	1819. VII. 64.
Bossányi András	Pest városának Rókus polgári kórházban levő betegek jegyzőkönyveinek kivonása 1821-1823. években	Tud. Gyűjt.	1822. VII.112., 1823. III. 117.
B. P.	Orvosi nevezetességek	Tud. Gyűjt.	1821. I. 127.
B. P.	A jódnak feltalálása és orvosi ereje	Tud. Gyűjt.	1822. VI. 100.
Döbrentey Gábor	A Pozsonyvármegyei betegház Nagy szombatban	Tud. Gyűjt.	1825. XI. 113.
D. M. J.	A mentő- vagy a tehénhimlő-oltást ajánló írás	Tud. Gyűjt.	1826. III. 88.
Forgó György	Rendkívül való szükség idején miből készíthetni kenyeret Hazánkban a közönségesen szokásban lévő Gabona fajokon kívül s mit található még, amivel olyankor táplálhassa magát a szegénység	Tud. Gyűjt.	1817. X. 41–57.
Gebhardt Ferenc	A tapasztalati orvosi tudománynak méltóságáról és a kezdő orvosnak orvosi gyakorlásra való vezérléséről	Tud. Gyűjt.	1824. VIII. 3.
Horvát István	Uj orvosok a pesti fő-iskolából az 1833-dik évből	Tud. Gyűjt.	1834. II. 100.

Orvosi Tár

„Hazánk’ orvosi közönségének egy nagy szükségét véljük kipótolni, midőn a’ N. Mélt. M. Kir. Helytartó-Tanács’ engedelmé mellett, jelen hav-írásunkat útnak bocsátjuk: melly nevénel fogva mind azon isméreteknek áll tárva, mik a’ gyakorló orvost hivatala’ pályáján elősegíthetik.” [35] 1831-ben e szavakkal indították útjára a kutatók által egészen 1957-ig elsőnek vélt magyar nyelvű orvosi szakfolyóiratot, az *Orvosi Tárat*. Szerkesztői és kiadói *Bugát Pál* (1793–1865) „orvos doctor, szemorvoslás mestere, Pesten a Magyar Királyi Tudományok’ Egyetemében a’ Physiologia’, közöns. pathologia’ s therapia’ és gyógyszer-tudomány’ rendes professzora, a’ Magyar Tudós Társaság’ rendes tagja” és *Schedel Ferencz* (1805–1875) „orvos doctor, szemorvoslás mestere, Pesten a Magyar Királyi Tudományok’ Egyeteménél az orvosi karnak ’S a Berliini Kritikai Egyesületnek társa, a’ Würzburgi Philosophiai és Orvosi Társaság’ levelező, s’ a’ Magyar Tudós Társaság’ rendes tagja” [36]. A folyóirat két nagy ciklusban jelent meg. Az első az 1831–1833, a második az 1838–1848 közötti időszak. 1833-ban anyagi nehézségek miatt, 1848-ban a forradalmi eseményekben való közreműködés miatt kellett megszakítani kiadását. Az 1838-as újra indulását Bugát erőfeszítéseinek, *Flór Ferenc* (1809–1871) új társzerkesztő jelentős anyagi hozzájárulásának, az 1837-ben alapított *Pest-Budai Orvosegyesület* segítségének [37] és *Stáhl Ignác* (1787–1849) országos főorvos támogatásának köszönhető a

lap. Az általa előfizetett 58 példánnyal „Stáhl Ő nagysága a törvényhatóságok főorvosi hivatalait, a magyar orvosi haladás és művelődés előmozdítása tekintetéből, köz használat végett, szokott nagylelkűséggel megajándékozni kegyeskedett”. 1839-ben az *Orvosi Tár* közölte mind a 349 előfizetője nevét és működésük helyét [38].

A folyóirat létrejöttének célját, feladatait, rovatainak ismertetését a szerkesztők az első számban közölt „Vezérszóban” fogalmazták meg. A gyakorló orvosok és a pesti kar orvosainak bevonásával a mesterség és a tudomány legnevezetesebb „jelenéseinek” ismertetésén kívül négy rovatban a kor orvostudományának valamennyi szakterületét be kívánták mutatni. Szívügyüknek tekintették a magyar orvosi nyelv alakítását, művelését. „Azonban megvalljuk, hogy új terminológiának teljes kiterjedésében való használatát ... még korának tartjuk. Azért még most, hol kell, részint régi, részint deák-ból vett műszavakkal fogunk élni, az újakkal lassanként és, hol szükséges, zárjelbe tett nekik megfelelő ismertes műszavaktól kísérvé. Hogy pedig írónk’ különféle írásmódja miatt zavar ne legyen ... azon alapfőt követjük, melly szerint mindnyájok’ műszavaiba egyenlőséget hozunk be. ... amellyet egyszer felvettünk, azt állandóan használjuk, ’s így orvosi nyelvünk végre valamiképp megállapíttassék”. A kétnyelvű közlés eredményeképpen kapott kifejezéseket a Pesten 1833-ban kiadott „Magyar-deák és deák-magyar orvosi szókönyv az Orvosi Tár’ első két évéhez” című kiadványukban jelentették meg a szerkesztők.

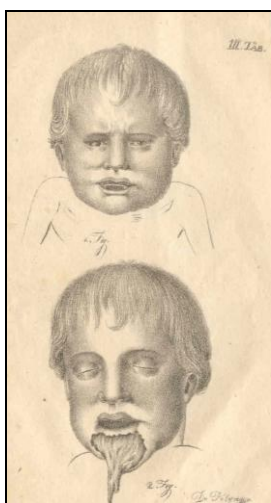
Dr. Pólya József (1802–1873): A' vízrák című cikke „hat ábrázolattal” az *Orvosi Tár* első évfolyamának legelső értekezése. Ezekkel szeretnénk színesebbé tenni közleményünket (1–3. ábra).

1. ábra Illusztráció Pólya József cikkéhez „I. tábla”

2. ábra Illusztráció Pólya József cikkéhez „II. tábla”

3. ábra Illusztráció Pólya József cikkéhez „III. tábla”

Orvosi Hetilap

Az 1857. június 4-én Pesten a „*Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye*”-ként kiadott *Orvosi Hetilap* a teljes „orvosi tudomány művelését” célozta meg. A napjainkig a legfontosabb és legközismertebb magyar nyelvű orvosi folyóiratot Dr. Markusovszky Lajos alapította, tulajdonos és – 32 éven át – felelős szerkesztő olyan szaklapnak szánta, amely „nem fogja a hazát fölépíteni, sem tudományos csodát szülni; de ha minden becsületes munka megtermi gyümölcsét, ha a földművelő földét munkálva hasznos szolgálatot tesz a közjóknak, – mi is tehetjük azt kötelességünket teljesítve, tudományunkat művelve” [39]. Markusovszky Lajos (1815–1893) érdemei közül csupán néhányat szeretnénk megemlíteni. Ő a *Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat* megszervezője, a pesti orvosi egyetem szervezetéről és a tanszabadságról szóló törvényjavaslat megalkotója. (E törvényjavaslatnak következtében jöhetett létre a közegészségtani tanszék is.) Neki köszönhető az „1875. évi XIV. törvénycikkünk a közegészségügy rendezéséről, melynek alapeszméjét ő vetette fel az Orsz. Közegészségügyi Tanácsban. Fodorral és Müller Kálmánnal együtt népünk közegészségügyi neveléséről is ő gondoskodott, megalapítván 1885-ben az iskolaorvosi tanfolyamot, majd egy évre rá az Orsz. Közegészségügyi Egyesületet... A második magyar egyetem felállítása Kolozsvárott, új tanszékekkel kibővítése mind az ő hajlott korában kifejtett kultúr munkájának eredményei...” [40].

A szaklap alapításának másfélszázados évfordulója alkalmából Emlékkönyv jelent meg 2007-ben. A *Markusovszky Lajos Alapítvány, a Magyar Tudománytörténeti Intézet és az Akadémiai Kiadó Zrt.* által közös kiadásában, *Fehér János* főszerkesztésében, valamint *Gazda István* és *Szállási Árpád* szerkesztésében megjelentetett kiadvány az alapítástól napjainkig mutatja be az *Orvosi Hetilap* hat korszakát, főszerkesztőit, mellékleteit, legjelentősebb pillanatait. „Öröm számunkra, hogy az *Orvosi Hetilap*, melyet Markusovszky Lajos százötven évvel ezelőtt alapított, kiállta az idő próbáját, ma is él és virágzik. Markusovszky szellemiségét immár másfél évszázada sugározza az orvostudományban. Hazánkban ilyen régóta élő, ma is aktív szerepet játszó sajtóorgánus sem a társadalmi, sem a politikai szférában, de tudományos vonatkozásban sincsen. Az *Orvosi Hetilap* a jelenleg is kiadásra kerülő szaklapok között a világ hatodik legrégebbi orvosi szakfolyóirata. Olyan lapok előzik meg, mint a *New England Journal of Medicine*, a *Lancet*, a *Wiener Medizinische Wochenschrift*, a

Münchener Medizinische Wochenschrift, a *Nederland Tijdschrift voor Geneskunde*, s egyidős a *British Medical Journal* tudományos folyóirattal.”

Gyógyászat

1860-ban, az *Orvosi Hetilap* szerkesztőségét elhagyva, azért alapította *Poór Imre* a „Gyógyászat” című folyóiratot, hogy „nemcsak szakirodalmi konkurenciát, hanem egyenesen <főlényt> képviseljen a régebbi redakciójával szemben.” [41] Ettől kezdve sajnos az egymással konkuráló lapokban számos „csipkelődő” hangvételi cikk, megjegyzés jelent meg, amelyek, túlzás nélkül állíthatjuk, két táborra szakították az orvostársadalmat is.

Az ekkorra már hatalmas tapasztalattal és orvosi gyakorlattal bíró *Poór Imre* (1823–1897) előbb pap, gimnáziumi tanár, honvéd, majd orvosdoktor, szülésmester, choleraorvos, a *Rókus-kórház* alorvosa, belgyógyász, a bőrkórtan tudora volt. Párizsi és bécsi tanulmányútjai után kórházi főorvos, de az egyetemi magántanári cím tulajdonosává is lett. 1864-től a *Magyar Tudományos Akadémia* felvette tagjai közé [42].

Már említettük a folyóiratok szerepét a korabeli orvosok érdekvédelmi törekvéseiben. A *Gyógyászat* jelentősége különösen fontos e kérdésben. A XIX. századi érdekvédelmi szervezkedés lapjává vált azáltal, hogy a lapalapító *Poór Imre* bábáskodott a *Budapesti Orvosi Kör* születése körül is. Az 1861–1944 között megjelenő *Gyógyászat* – alcíme alapján – az orvostudomány hazai és külföldi fejlődésének, különösen gyakorlatának közlönye kívánt lenni. A felsoroltakon kívül kiemelkedő a közegészségügy területén kifejtett szerepe. Mellékletei közül csupán az 1875-től megjelenő közigazgatási és törvényszéki orvogyakorlati kérdéseket tárgyaló *Államorvost* szeretnénk kiemelni.

Budapesti Orvosi Ujság

Az 1903 márciusában megjelenő, 1944-ig negyvenkét évfolyamot megért *Budapesti Orvosi Ujság* olyan folyóirat kívánt lenni „...melynek speciális jellemvonása, hogy abban valamennyi nagyobb szakma mellékletek alakjában megjelenő szakfolyóiratok által képviselve legyen” [43]. Az orvostudomány szinte valamennyi szakterületét lefedő mellékletei közül a *Közegészségügy* című, *Dr. Schuschny Henrik* szerkesztette mellékletét mutatjuk most be. *Schuschny Henrik* (1857–1929) az Országos Közegészségügyi Egyesület titkáráként és iskolaorvosi tevékenysége révén szerzett köz-

ismertséget. A budapesti orvoskar oktatója és fővárosi tisztiorvos is volt. 1898–1904-ig az *Ifjúság és Egészség* című iskolaegészségügyi folyóiratot is ő szerkesztette. A Közegészségügy első évfolyamában is több cikk foglalkozik a diákok felvilágosításával és az iskolai egészségtan oktatásával. A folyóirat 1904–1914-ig *Közegészségügyi és Törvényszéki Orvostudományi Szemle* címen folytatódott *Dr. Minich Károly* társszerkesztésében, aki a törvényszéki orvosi részért volt felelős. *Minich Károly* (1869–1938) először az *Új Szent János kórház* boncnok-főorvosa, majd az erőszakos halálnevek törvényszéki orvostanának magántanára volt. „Ő volt a legismertebb, izgalmas bűnperekben leggyakrabban szereplő törvényszéki orvosszakértője a budapesti büntető törvényszéknek. Neve rettegett fogalom volt a bűnözők, a leplezni igyekvők, s a tettetők előtt, mert túljárt az eszükön és az igazság megállapításában nem ismert kíméletet, bár másfelől áldott jó szívvel bogozta ki fáradhatatlan leleményességgel az ártatlanul bajba keverték hálóját. A bírói kar ismerte és méltányolta képességét és tudását, ami nemcsak orvosi téren, hanem a juris dictio terén is szabad mozgást biztosított neki s nem egyszer jutott a győzelemhez a körmönfont jogászi felfogással szemben.” [44]

Az 1904-től két szakterületet felölelő orgánumban jelentős szerepet kap a törvényszéki esetek ismertetése.

Egészségpolitikai Szemle

A folyóiratok bemutatását az 1934. március 15-én útjára induló, és mindössze hat évfolyamot megért, *Born József* szerkesztette „Egészségpolitikai Szemlé”-vel zárjuk. „Bevezetőjében” a szerkesztő a folyóirat létrejöttének körülményeit mutatja be. „A nemzeti erő a nemzetet alkotók fizikai és szellemi erejének együtthatója, melynek forrása az ép test és ép lélek. ... Az egészségvédelem mozgalmának irányítói és eszközei vannak. Ezek harmóniája biztosítja a nemzet egészségügyi kultúrnívóját, díszharmóniája okozza a hanyatlást, melyben életek nem születnek meg, életek elpusztulnak. A magyar egészségvédelem zavarok közt vajudik. Személyek, intézmények és eszközök kusza zavarra ez. Új irányok betörése az orvosi működés területére, új intézmények felnövése, a gazdasági és tudomány-válság megzavarták az egyensúlyt... Ezért a Szemle megfigyel társadalmi, gazdasági, szociális és kulturmozgalmakat is és rámutat arra, hogy ezekkel kapcsolatban mi a kívánsága az egészségvédelemnek. ... Kívánja a friss szellemtől áthatott, irányított egészségvédelmet s ezt tartja és

nevezi a jövő egészségpolitikájának.” [45] Főmunkatársai között ott vannak *Antal Lajos, Fenyvessy Béla, Hunkár Béla, Johan Béla, Kuncz Ödön, Szukováthy Imre* is. A folyóirat első cikkét Johan Béla (1889–1983) írta a magyar egészségpolitikáról, közegészségügyi munkáról, bemutatva ezek történetét is. Dolgozatunkat az ebből a cikkből vett, az ő néhány gondolatával zárjuk, nem csupán azért, mert úgy érezzük, hogy mondatai – bár 70 éve íródtak –, mit sem vesztek aktualitásukból, hanem mert összefoglalják azokat a célokat és törekvéseket, amelyekért a magyar orvostudományi sajtó létrejött. „Az a társadalom, amely ingyen ebédet, ruhát és tüzelőszert oszt ki, nem zárkozhat el azelől, hogy a rászorulóknak ha kell, ingyen juttasson orvosi kezelést, gyógyszert, kórházat és minden egyebet, ami a fájdalom enyhítésére, az egészség helyreállítására szükséges... A társadalom érdeklődése nem nélkülözhető a közegészségügyi munkában: emberekkel és az emberekért dolgozunk, akiknek megértése rendkívül megkönnyíthet, ellentállása viszont, – ami nem egyszer tájékozatlanságból származik –, szinte megghusíthatja a legjobb szándékkal és segíteni akarásból végzett munkát. Kívánatos tehát a társadalom állandó informálása a sajtó- és rádió-előadások útján. Most nem nagyléleketű, nem-egyszer unalmas egészségügyi propaganda-előadásokra gondolok, hanem elsősorban a művelt közönségnek a legújabb közegészségügyi, sőt orvosi vonatkozású dolgokról való állandó, élénk, ügyes informálására.” [46]

Az 1803-ban megszülető és az általunk kijelölt 1944 között megjelent magyar nyelvű orvosi folyóiratok bemutatását még hosszan lehetne folytatni. A választás mindig nehéz és nem nélkülözi a szubjektivitást. Szándékosan nem merültünk bele az egyes periodikumok szakcikkeinek részletezésébe sem, hiszen elemzésük inkább az orvostudományi folyóiratok hasábjaira valók. Egy kicsit talán több időt szenteltünk a szerkesztők bemutatására, de illőnek tartottuk, hogy több szó essen azokról, akik olyan sokat tettek a magyar nyelvű orvosi szakfolyóiratok, és rajtuk keresztül az orvostudomány fejlődéséért.

Irodalom

- [1] BUGÁT Pál: Az orvosi folyóiratok természete, különösen hazánkra alkalmazva. = Orvosi Tár, 1. köt. 1840. p. 1–8.
- [2] BATÁRI Gyula: Magyar orvosi és egészségügyi folyóiratok (1803–1944). = Orvosi Könyvtáros, 17. köt. 1977. p. 83–116.

- [3] Magyarország orvosi bibliographiája 1472–1899. összeáll. Győry Tibor. Budapest, 1900. p. 173–179.
- [4] A magyar és magyarországi időszaki sajtó időrendi áttekintése 1705–1867. összeáll. Kereszty István. Budapest, 1916.
- [5] Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. összeáll. V. Busa Margit. Budapest, 1986.
- [6] Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. Természettudomány és matematika. 1. köt. 1778–1874. kész.: Szinyei József. Budapest, MTA Kvk., 1876.
- [7] A magyar hírlap-irodalom statistikája. szerk. Szalády Antal. Budapest, 1884.
- [8] Magyarország időszaki sajtója 1911-től 1920-ig. összeáll. Kemény György. Budapest, 1942.
- [9] SCHMIDT Béla: Erdély orvosi folyóiratai 1919-től napjainkig. = Orvosi Hetilap, 74. köt. 1930. p. 747–748.
- [10] GRACZA Tünde: Források a kutatás szolgálatában: magyar orvosi folyóiratok 1803–1944 között. = Magyar Epidemiológia, 3. köt. 2006. p. 207–221.
- [11] NEMESKÜRTY István: Kis magyar művelődéstörténet 1000–1945. Budapest, 1992. p. 82.
- [12] BESSENYEI György: Egy Magyar Társaság iránt való jámbor szándék. = Bessenyei György válogatott művei. Budapest, 1987. p. 594–614.
- [13] DECSY Sámuel: Pannóniai Féniksz, avagy Hamvából feltámadott Magyar Nyelv. Béts, 1790.
- [14] FEKETE Lajos: A Magyarországon pusztított ragályos és járványos kórok rövid ismertetése. = Gyógyászat, 13. köt. p. 281–283., 296–297., 315–318., 332–334., 342–343., 379–381., 394–398., 410–411., 424–426., 439–440., 459–461., 472–474., 489–491., 504–505., 539–541.
- [15] FRIEDRICH Ildikó: Az egészségügyi kultúra hiányának okai a 18. századi Magyarországon. = Orvostörténeti Közlemények, 82. köt. 1977. p. 65–89.
- [16] RÉTI Endre: A magyar orvosi kar és az önálló magyar orvosi iskola kialakulása. = Orvosi Hetilap, 110. köt. 1969. p. 259–263.
- [17] GORTVAY György: Az újkori magyar orvosi művelődés és egészségügy története. 1. köt. Budapest, Akadémiai K. 1953. p. 66.
- [18] DULÁCSKA Géza: Magyarország orvosairól. = Állam orvos, 6. köt. 1874. p. 158–160., 174–177, 255–256.
- [19] KAPRONCZAY Károly–SZEMKEŐ Endre: A magyar orvostársaságok kialakulása és fejlődése a 19–20. században. = Orvostörténeti Közlemények, 87–88. köt. 1979. p. 141–155.
- [20] KAPRONCZAY Katalin: A tudományos társaságok szerepe a magyar orvosi szakirodalom fejlődésében 1867 és 1914 között. = Orvostörténeti Közlemények, 46. köt. 2001. p. 5–44.
- [21] Vegyesek. = Orvosi Hetilap, 11. köt. 1867. p. 407–408.
- [22] Vegyesek. = Orvosi Hetilap, 11. köt. 1867. p. 829.
- [23] Vegyesek. = Orvosi Hetilap, 11. köt. 1867. p. 883.

- [24] KAPRONCZAY Károly: A vidéki orvosok társasága. = Orvosi Hetilap, 120. köt. 1979. p. 1703–1705.
- [25] KAPRONCZAY Károly: Magyar orvosi társulások története. = Orvosi Hetilap, 132. köt. 1991. p. 871–872.
- [26] VÁMOSSY Zoltán: Kamarai Értesítők és a szakajtó. = Orvosi Hetilap, 81. köt. 1937. p. 91–92.
- [27] K. NAGY Sándor: Sándorfi József. = Vasárnapi Ujság, 31. köt. 1884. p. 17–18.
- [28] BATÁRI Gyula: Sándorfi József, az első magyar orvosi folyóirat alapítója. = Magyar Nemzet, 1979. július 25.
- [29] Orvosi, és Gazdasági Tudósítások, 1. köt. 1803. p. 1.
- [30] SZÁLLÁSI Árpád: Sándorfi József teljesítménye. Egy több mint kétszáz esztendőös medikusi remeklés. = Orvosi Hetilap, 138. köt. 1979. p. 221–222.
- [31] BUSA Margit: Az Orvosi és Gazdasági Tudósításokról. = Magyar Könyvszemle, 1957. p. 379–381.
- [32] BATÁRI Gyula: Sándorfi József és az első magyar orvosi folyóirat. = Orvosi Hetilap, 110. köt. 1969. p. 2468–2470.
- [33] GÁSPÁR Gabriella: A polgári nyilvánosság kezdetei Magyarországon. Budapest, AGROINFORM, 2002. p. 75.
- [34] BATÁRI Gyula: A „Tudományos Gyűjtemény” orvosi vonatkozásai. = Orvostörténeti Közlemények, 1975. p. 75–76; 85–98.
- [35] Vezérszó. = Orvosi Tár, 1. köt. 1831. p. V–XIV.
- [36] Orvosi Tár, 1. köt. 1831. p. I.
- [37] BATÁRI Gyula: Az „Orvosi Tár” 1831–1848. = Egészségnevelés, 33. köt. 1992. p. 135–137.
- [38] Tisztelt olvasóink névsora. = Orvosi Tár, 1939. Új folyamat. 401–407.
- [39] Szerkesztői köszöntés. = Orvosi Hetilap, 1. köt. 1857. p. 1–8.
- [40] VÁMOSSY Zoltán: Emlékezés Markusovszky Lajosra. (1815–1893). = Orvosi Hetilap, 84. köt. 1943. p. 77.
- [41] SZÁLLÁSI Árpád: Dulácska Géza születése 150 éves jubileumára. = Orvosi Hetilap, 129. köt. 1988. p. 2042.
- [42] POÓR Imre 1823–1897. = Orvosi Hetilap, 41. köt. 1897. p. 429.
- [43] A Magyar orvosi közönséghez! = Budapesti Orvosi Ujság, 1. köt. 1903. p. 3–4.
- [44] V.: Minich Károly. = Orvosi Hetilap, 82. köt. 1938. p. 722.
- [45] Bevezető. = Egészségpolitikai Szemle, 1. köt. 1934. p. 1.
- [46] JOHAN Béla: Egészségpolitika a magyar közegészségügyi munkában. Egészségpolitikai Szemle, 1. köt. 1934. p. 2–12.

Beérkezett: 2008. I. 9-én.

Gracza Tünde

a Pécsi Tudományegyetem
Pekár Mihály Orvosi és
Élettudományi Szakkönyvtár
igazgatója.

E-mail:

tunde.gracza@aok.pte.hu

Az EBSCO online egészségügyi referenzszolgáltatása

Az EBSCO információs szolgálata előfizetéses referenz-könyvtárat kínál orvosi kutatóintézetek és könyvtárak számára. Az EBSCO által közvetített, a Teton Data Systems tulajdonában lévő StatRef Library állományában orvosi és gyógyszerészeti kézikönyvek, belgyógyászati és fogorvosi gyűjtemények érhetők el – a gazdag forrásanyagot haszonnal kutathatják rendelőintézetek és kórházak, orvosok, kutatók, s a nővéri személyzet egyaránt.

További hír az EBSCO-tól, hogy a szolgáltatásukon keresztül hozzáférhető elektronikus folyóiratok száma ismét nőtt, ma 17 ezer cím, 10,7 millió cikk elérését teszi lehetővé az EBSCO két platformján: az EBSCO A-to-Z, ill. az EBSCOhost Electronic Journal Service révén. Egyéb szolgáltatásaik közé tartozik a WebFeat Express keresőmotor, az OpenURL linkfeloldó LinkSource, valamint az e-folyóiratok kezelésére szolgáló EBSCOnet.

/Information World Review, 241. sz. 2007. p. 10./

(Bánhegyi Zsolt)